

University of Groningen

Qumran and apocalyptic. Studies on the Aramaic texts from Qumran

Garcia Martinez, Florentino

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1992

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Garcia Martinez, F. (1992). *Qumran and apocalyptic. Studies on the Aramaic texts from Qumran*. Martinus Nijhoff/Brill.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

SAMENVATTING

Het congres over de apocalyptiek in 1979 te Uppsala markeerde ongetwijfeld het einde van een belangrijke fase in de studie van dit complexe verschijnsel¹. Daar kwam wat ik heb genoemd «het tijdvak van de ontzuivering» in het onderzoek van de verhouding tussen Qumrân en de apocalyptiek tot een hoogtepunt en begon een nieuw tijdvak, dat ik «het tijdvak van de nieuwe perspectieven» heb genoemd². Had de publicatie van de eerste Qumrân-handschriften de indruk gewekt dat daarin de sleutel te vinden was voor de oplossing van problemen als het "wezen" van de apocalyptiek, haar oorsprong, haar *Sitz im Leben*, de verhouding tussen joodse en christelijke apocalyptiek, de invloed van de joodse apocalyptiek op de oorsprong van het christendom, enz., het latere onderzoek had de specialisten tot de conclusie gebracht «daß dieser "Wunderschlüssel" nicht paßt»³.

Deze ontzuivering komt misschien het best tot uitdrukking in de voordracht van H. STEGEMANN op het congres in Uppsala⁴. Hij ontkent daarin niet alleen dat de handschriften van Qumrân de verhoopde oplossingen hebben gebracht⁵, maar hij probeert ook te verklaren waarom in Qumrân helemaal geen bijzondere belangstelling

¹ *Apocalypticism in the Mediterranean World and the Near East*. Proceedings of the International Colloquium on Apocalypticism, Uppsala, August 12-17, 1979, edited by David HELLMÖL (Tübingen 1983) (second edition enlarged with Supplementary Bibliography 1989). Cf. F. GARCIA MARTINEZ, «Encore l'Apocalyptique», *JSJ* 17 (1986), 224-232.

² In een bespreking van literatuur over het thema «Apocalíptica y Qumrán», in: V. COLLADO - V. VILLAR (uitg.), *II Simposio Bíblico Español* (Valencia-Córdoba 1987), 603-613.

³ K. RUDOLPH, «Apokalyptik in der Diskussion», in: *Apocalypticism*, 7837.

⁴ H. STEGEMANN, «Die Bedeutung der Qumranfunde für die Erforschung der Apokalyptik», in: *Apocalypticism*, 495-530.

⁵ «Was speziell die Erforschung der Apokalyptik anbetrifft, so besteht gegenwärtig eine erhebliche Diskrepanz zwischen der Erwartung, die Qumranfunde könnten wenigstens für diesen Forschungsgegenstand immer noch eine Art Wundermedizin sein, und der Tatsache, daß die bisherigen Ansätze zur Einbeziehung der Qumranfunde in die Apokalyptik-Diskussion so gut wie gar keine allgemein anerkannten oder auch nur weiterführenden Ergebnisse erbracht haben», «Die Bedeutung der Qumranfunde», 495.

voor de apocalyptiek bestond⁶ en hij beweert dat de weinige apocalyptische elementen die in de teksten voorkomen vreemde bestanddelen zijn waaraan men geen centrale plaats in het leven of de organisatie van de Qumrân-groep kan toekennen⁷. H. STEGEMANN heeft zijn standpunt in een latere publicatie nog verscherpt⁸ en zijn opvattingen hebben in het laatste decennium een grote invloed gehad.

En toch ben ik er van overtuigd dat de handschriften van Qumrân ons elementen in handen hebben gegeven waarmee wij het verschijnsel dat we bij gebrek aan beter apocalyptiek noemen kunnen begrijpen, ja, dat de beide delen van de combinatie Qumrân - apocalyptiek elkaar wederkerig verhelderen. Naar mijn mening is de studie van de apocalyptiek onmisbaar om de oorsprong en ontwikkeling van de ideeën te begrijpen die tenslotte kenmerkend zullen zijn voor de groep die wij aanduiden als "de gemeenschap van Qumrân"⁹. Omgekeerd is de studie van de handschriften van Qumrân onmisbaar voor een goed begrip van de apocalyptiek en van heel wat apocalyptische teksten, niet alleen die welke uit de gemeenschap zijn voortgekomen, maar ook andere die via haar tot ons zijn gekomen alsmede apocalypsen die na het verdwijnen van de Qumrân-gemeenschap zijn geschreven, maar die hun ideeëngoed voor een groot deel aan de Qumrân-gemeenschap te danken hebben¹⁰. Naar mijn mening heeft het onderzoek van de handschriften van Qumrân:

⁶ "Nur ganz knapp will ich mich abschließend noch zur Eschatologie der Qumran-gemeinde äußern, weil deren Eigenart wenigstens teilweise zu erklären vermag, warum man in dieser Gruppe des nachexilischen Judentums kein sonderliches Interesse an Apokalyptik hatte", «Die Bedeutung der Qumranfunde», 521.

⁷ "«Apokalyptiker» bleiben hier im Grunde 'Fremdkörper', denen man eher mit einer gewissen Reserve begegnet sein mag und auf die man bestimmt für keinen zentralen Lebens- oder Funktionsbereich der Gemeinde angewiesen war", «Die Bedeutung der Qumranfunde», 524.

⁸ H. STEGEMANN, «Some Aspects of Eschatology in Texts from the Qumran Community and in the Teachings of Jesus», in: *Biblical Archaeology Today* (Jerusalem 1985), 408-426.

⁹ Een groep die wat haar ideeën betreft in de apocalyptische traditie geworteld is, zoals ik meen te hebben aangetoond, vgl. F. GARCIA MARTINEZ, «Les traditions apocalypiques à Qumrân», in: C. KAPPLER (uitg.), *Apocalypses et voyages dans l'au-delà* (Paris 1987), 201-235; «Essénisme Qumrânien: Origines, caractéristiques, héritage», in: B. CHIESA (uitg.), *Correnti culturali e movimenti religiosi del Giudaismo* (AIG - Testi e Studi 5) (Roma 1987), 37-57; «Qumran Origins and Early History: A Groningen Hypothesis», *Folia Orientalia* 25 (1989), 113-136.

¹⁰ Bij voorbeeld 4 Ezra, vgl. F. GARCIA MARTINEZ, «Traditions communes dans le IVe Esdras et dans les MSS de Qumrân», in: E. PUECH - F. GARCIA MARTINEZ (uitgg.), *Mémorial Jean Starcky*. Vol. 1 (Paris 1991), 287-301.

- een ommekeer t
lypsen, die welke ont
- een geheel nieu
van de apocalyps van
- en tal van elem
rijkdom van ideeën v

Deze overtuiging
lijk ontwikkeld. Zij b
periode gedaan heb e

Dit boek bevat e
drietal criteria: al de
uit de bibliotheek va
het Spaans en ze lat
gen tot het onderzoe

De eerste drie hi
sche teksten uit de
vóór Qumrân, maar
zij de fragmentarisch
volgende twee studi
die verwant zijn met
uitmaken of ze in
verrijken ze in hoge
zijn in de boek Dani
lopende apocalypsen
voortkomen. Ze gev
denheid van de the
traditie in omloop w

Hoofdstuk 1, «4Q
gepubliceerd als «4Q
- F. GARCIA LOPEZ
*conmemorativa del 2
ológico de Jerusalén*
een handschrift uit Q
scoop van de Messi
van de oudste apoc
van Noach. Element
1 Henoch, Jubileëen
materiaal en op gr
andere Qumrân-han

- een ommekeer teweeggebracht in onze visie op de oudste apocalypsen, die welke ontstaan zijn in de Henoch-traditie,
- een geheel nieuw licht geworpen op oorsprong en ontwikkeling van de apocalyps van de Daniël-traditie,
- en tal van elementen opgeleverd waaruit de verscheidenheid en rijkdom van ideeën van de uit Qumrân afkomstige apocalypsen blijkt.

Deze overtuiging heeft zich bij mij in de laatste tien jaar geleidelijk ontwikkeld. Zij berust op een reeks onderzoekingen die ik in die periode gedaan heb en waarvan ik in publicaties verslag heb gedaan.

Dit boek bevat een keuze uit die publicaties op grond van een drietal criteria: al deze studies gaan over *Arameese* teksten afkomstig uit de bibliotheek van Qumran, ze zijn oorspronkelijk gepubliceerd in het Spaans en ze laten zien hoe de handschriften van Qumrân bijdragen tot het onderzoek van de apocalyptiek.

De eerste drie hier gebundelde studies zijn gericht op apocalyptische teksten uit de Henoch-traditie; deze teksten dateren zeker van vóór Qumrân, maar wij hebben ze geheel anders leren begrijpen dank zij de fragmentarische tekstgetuigen die in Qumrân zijn gevonden. De volgende twee studies behandelen twee tevoren onbekende teksten die verwant zijn met de Daniël-traditie; we kunnen niet met zekerheid uitmaken of ze in of buiten Qumrân zijn geschreven, maar beide verrijken ze in hoge mate onze kennis van de tradities die verwerkt zijn in de boek Daniël. De laatste twee behandelen twee zeer uiteenlopende apocalypsen, die echter beide uit de Qumrân-gemeenschap voortkomen. Ze geven ons een indruk van de rijkdom en verscheidenheid van de theologische opvattingen die in de apocalyptische traditie in omloop waren.

Hoofdstuk 1, «*4QMess Ar and the Book of Noah*» [oorspronkelijk gepubliceerd als «*4Q Mes. Aram. y el libro de Noé*», in: R. AGUIRRE - F. GARCIA LOPEZ (uitgg.), *Escritos de Biblia y Oriente. Miscelánea conmemorativa del 25 aniversario del Instituto Español Bíblico y Arqueológico de Jerusalén (= Salmanticensis 28, 1981), 195-232*], bestudeert een handschrift uit Grot 4. Oorspronkelijk gepubliceerd als een horoscoop van de Messias, wordt het hier beschouwd als een onderdeel van de oudste apocalyps waarvan we het bestaan kennen: het *Boek van Noach*. Elementen van dit boek zijn verwerkt in latere werken als *1 Henoch*, *Jubileëën*, *1QapGn* en *1Q20*. Door een analyse van dit materiaal en op grond van de sporen die het heeft nagelaten in andere Qumrân-handschriften als *1Q19* en *6Q8* kunnen we het *Boek*

van *Noach* in grote lijnen reconstrueren en de bestanddelen van *4QMess Ar* daarin een plaats geven.

Hoofdstuk 2, «Contribution of the Aramaic Enoch Fragments to our understanding of the Books of Enoch» [oorspronkelijk gepubliceerd als deel van «Estudios Qumránicos 1975-1985: Panorama Crítico (I)», *Estudios Bíblicos* 45 (1987), 127-173], behandelt de bijdragen van de verschillende Arameese Henoch-fragmenten tot onze kennis van het *astronomische boek*, het *angelologische boek*, de *droomgezichten* en het *boek van de vermaningen* en geeft een kritische beoordeling van de vele studies die na de publicatie van de Arameese fragmenten over de verschillende delen van *1 Henoch* verschenen zijn.

Hoofdstuk 3, «The Book of Giants» [oorspronkelijk gepubliceerd als deel van «Estudios Qumránicos 1975-1985: Panorama Crítico (I)», *Estudios Bíblicos* 45 (1987), 175-192], onderzoekt het materiaal van het *Boek van de Reuzen* waarvan in Qumran verschillende tekstgetuigen gevonden zijn, stelt de volgorde van dit materiaal vast en schetst met behulp van de elementen die in het Manicheese *Boek van de Reuzen* bewaard zijn in grote lijnen de inhoud van het boek.

Hoofdstuk 4, «The Prayer of Nabonidus: A New Synthesis» [oorspronkelijk gepubliceerd als «4Q Or Nab. Nueva síntesis», *Sefarad* 40 (1980), 5-25], houdt zich bezig met de overblijfselen van een werk dat een versie van de tradities in Dan 4 bevat die ouder is dan die van het canonieke boek zelf en vergelijkt deze versie met verwante bijbelse en buiten-bijbelse tradities.

Hoofdstuk 5, «4QPseudo Daniel Aramaic and the Pseudo-Danielic Literature» [oorspronkelijk gepubliceerd als «Notas al margen de 4QpsDaniel arameo», *Aula Orientalis* 2 (1983), 193-208], onderzoekt de fragmenten van verschillende handschriften van een pseudo-Daniël-werk uit Grot 4, een apocalyps met een duidelijke periodisering van de geschiedenis en een beschrijving van de eindtijd, die zich echter niet bedient van de gebruikelijke metaforen, maar de dingen bij hun naam noemt. Een overzicht van de overvloedige pseudo-Daniël-literatuur bewaard in verschillende talen maakt duidelijk dat er geen verband is tussen die geschriften en de pseudo-Daniël-apocalyps van Grot 4.

Hoofdstuk 6, «The Eschatological Figure of 4Q246» [oorspronkelijk gepubliceerd als «4Q 246: ¿Tipo del Anticristo o Libertador escatológico?», in: V. COLLADO - E. ZURRO (uitg.), *El Misterio de la Palabra. Homenaje a L. Alonso Schökel* (Cristiandad, Madrid 1983), 229-244], bespreekt een in Qumrân ontstane apocalyps die we alleen

kennen uit het fragment in het licht van de conclusie dat de tekst (zoals FITZMYER beweert), maar dat "zoon van God" idee die in andere Qumrân

Hoofdstuk 7, «The manuscripts from Qumran "Nueva Jerusalén" y MUÑOZ LEON (uitg. *Berith. En memoria* 1986), 563-590], onderlijps die in verscheidene voorstellingen van h we in dit werk aantr ontwikkeling die gaar de profet Ezechiël in de Openbaring van

Al deze studies z meer of minder gro nieuwste literatuur re

Tien jaar na het o de apocalyptiek op idee die een van de the Qumran Origins goed, maar de wijd v tering» vertolkt door verband tussen de be tiek begint erkenning kel¹¹, waarin hij stu openbaring, de perio eschatologie van het

¹¹ J.J. COLLINS, «Was SCHIFFMAN (uitg.), *Archaeology* 1990, 25-51.

kennen uit het fragment 4Q246 en biedt een interpretatie van dit fragment in het licht van andere Qumrân-teksten. Dit leidt tot de conclusie dat de tekst niet handelt over Alexander Balas (zoals MILIK meent), noch over de Messiaanse erfgenaam van de troon van David (zoals FITZMYER aanneemt), noch over de antichrist (zoals FLUSSER beweert), maar dat de geheimzinnige figuur die wordt aangeduid als "zoon van God" identiek is met de bevrijdende engel uit de eindtijd die in andere Qumrân-teksten optreedt.

Hoofdstuk 7, «The "New Jerusalem" and the future temple of the manuscripts from Qumran» [oorspronkelijk gepubliceerd als «La "Nueva Jerusalén" y el templo futuro de los Mss. de Qumrân», in: D. MUÑOZ LEON (uitg.), *Salvación en la Palabra. Targum - Derash - Berith. En memoria del profesor A. Díez Macho* (Cristiandad, Madrid 1986), 563-590], onderzoekt een andere in Qumrân geschreven apocalyps die in verscheidene handschriften is bewaard en analyseert de voorstellingen van het Nieuwe Jeruzalem en de Nieuwe Tempel die we in dit werk aantreffen. Deze voorstellingen worden geplaatst in de ontwikkeling die gaat van het visioen van het "Nieuwe Jeruzalem" van de profeet Ezechiël tot de beschrijving van het "Hemelse Jeruzalem" in de Openbaring van Johannes.

Al deze studies zijn met het oog op hun publicatie in het Engels meer of minder grondig herzien, waarbij zo veel mogelijk met de nieuwste literatuur rekening is gehouden.

Tien jaar na het congres in Uppsala is de idee van de invloed van de apocalyptiek op het ontstaan van de Qumrân-gemeenschap (een idee die een van de pijlers vormt van de «Groningen Hypothesis of the Qumran Origins and Early History») nog bepaald geen gemeengoed, maar de wijd verbreide scepsis van het «tijdvak van de ontnuchtering» vertolkt door H. STEGEMANN lijkt overwonnen en het nauwe verband tussen de beide delen van de combinatie Qumrân - apocalyptiek begint erkenning te krijgen. J.J. COLLINS komt in een helder artikel¹¹, waarin hij studie maakt van het beroep op een bijzondere openbaring, de periodisering van de geschiedenis, het dualisme en de eschatologie van het *Damascusgeschrift* tot de slotsom:

¹¹ J.J. COLLINS, «Was the Dead Sea Sect an Apocalyptic Movement?», in: L.H. SCHIFFMAN (uitg.), *Archaeology and History in the Dead Sea Scrolls* (JSPS 8) (Sheffield 1990), 25-51.

The affinities of CD with the apocalypses are not so great as to require that all these compositions derived from the same group. They do, however, strongly support the opinion that the Dead Sea sect originated in the same general milieu as the apocalyptic movements.

En bij het opmaken van de balans van het onderzoek van de apocalyptiek na Uppsala¹² tijdens een symposium op de vergadering van de Society of Biblical Literature in Anaheim op 19 november 1989 ter gelegenheid van het tienjarig jubileum van het Colloquium van Uppsala concludeert dezelfde COLLINS:

A movement or community might also be apocalyptic if it were shaped to a significant degree by a specific apocalyptic tradition, or if its world-view could be shown to be similar to that of the apocalypses in a distinctive way. The Essene movement and Qumran community would seem to qualify on both counts.

Dit boek beoogt niet alle aspecten van de verhouding Qumrân - apocalyptiek te verklaren. Aangezien het zich beperkt tot het onderzoek van enkele van de gevonden Arameese teksten, laat het de belangrijkste en meest karakteristieke teksten van de Qumrân-gemeenschap, zoals *IQS*, *IQM* of *IQH*, buiten beschouwing. En aangezien het om detailstudies van verschillende handschriften gaat, biedt het geen samenvattende visie op alle problemen die zich voordoen, laat staan een systematische oplossing ervan. Ook maakt het geen aanspraak op volledige oorspronkelijkheid. Iedere detailstudie maakt dankbaar gebruik van het werk van vele andere onderzoekers met wie het in gesprek is, hetzij met instemming, hetzij - en dit soms nog meer - in de vorm van polemieken. Maar binnen zijn bescheiden grenzen hoopt het een bijdrage te leveren aan de gezamenlijke inspanning voor een beter inzicht in Qumrân en in de apocalyptiek.

¹² J.J. COLLINS, «Genre, Ideology and Social Movements in Jewish Apocalypticism», in: J.J. COLLINS - J.H. CHARLESWORTH (uitgg.), *Mysteries and Revelations. Apocalyptic Studies since the Uppsala Colloquium* (JSPS 9) (Sheffield 1991), 11-32.

behorende bij het
Qumran and Apocaly
te verdedigen op dor
Groningen.

1. Dank zij de hand
van het verloren geg
strueren en zo opnie

2. De publicatie, in
Henoch-fragmenten
van de apocalyptiek.

3. De apocalyps ver
vele latere pseudo-D

4. De studie van de
«Het Nieuwe Jeruz
roeden = 420 el = 2

5. De «Groningen H
sprong en de geschie
[vgl. F. GARCIA M
sis' of Qumran O
History of the Con
Sea Scrolls. Vol. II

6. De hypothese va
boek Job (*11Q^gJob*
van haar tekstuele b
regel aan het slot va
[tegen J.P.M. VAN
WOUDE, *Le Targu*
F. GARCIA MART
249]